

MEMÒRIA HISTÒRICA

Recuperen les primeres restes dels soldats morts a la desconeguda batalla de l'Algars

Els investigadors sostenen que els republicans caiguts no es van enterrar perquè Franco volia donar "un escarment". El Pla de Fosses de la Generalitat farà tres actuacions a la Terra Alta este estiu.

Caseres Dani Sainz de Aja

Al peu de la carretera N-420, a 7 quilòmetres de Caseres, els arqueòlegs no han parat de traure ossos humans de sota terra. El primer dia, res més posar-se a excavar una trinxera, ja van trobar les restes d'un individu. Poc després van desenterrar les despulles d'altres dos combatents. Se'ls troben a dos pams de terra, als cràters que van deixar les bombes, en bancals i en antigues trinxeres. Abans de començar a cavar, s'havien localitzat en superfície els ossos de tres persones més. **"És un patró que es repeteix",** diu Aitor García, jove historiador de Batea. **"En algun cas te'ls trobes mig enterrats per un pagès que li sabia mal veure-ho, però en la majoria dels casos se'ls deixava a l'aire lliure".**

La zona on treballen els arqueòlegs contractats pel Departament de Justícia de la Generalitat es coneix com a Mas del Primo. És un dels tres punts on este estiu es faran intervencions en el marc del Pla de fosses de la guerra civil, que a principis del 2018 va permetre exhumar les restes de 99 soldats republicans a Miravet. Els treballs van començar fa uns dies i està previst que s'allarguen durant tot l'estiu. Faran excavacions en tres emplaçaments de la Terra Alta: dos al terme municipal de Caseres (Mas del Primo i Mas del Cabo) i un altre al de Batea (al barranc de Trufes).

En este extrem occidental de la comarca, al llarg del riu Algars que separa Catalunya d'Aragó, va tenir lloc un dels combats més acarnissats de la guerra civil i, també, un dels que han quedat més oblidats per la historiografia. Un cop caigut el front d'Aragó la primavera de 1938, els republicans s'atrinxeren en una línia fortificada que s'estenia pel Segre i la Terra Alta. S'envia allí l'elit: les Brigades Internacionals i l'XI Divisió de Lister. De seguida arriba l'o-

fensiva franquista amb el millor de les seues files: requetés, legionaris, regulars... Els dos exèrcits xoquen entre el 30 de març i el 2 d'abril. **"El primer recompte de víctimes és escandalós",** apunta García. Més endavant, quan els republicans passen l'Ebre (no el tornaran a creuar fins el 15 de juliol, quan comença la batalla de l'Ebre), es fa un nou recompte que queda registrat als arxius de les Brigades Internacionals: 3.200 víctimes en el bàndol republicà.

Durant la recerca, García va constatar que entre els més vells de la zona es tenia el record que s'havien quedat escampats molts cadàvers entre marges i bancals. **"Un home explicava que de menut havia vist com prop d'una masia hi havien els cossos de dos o tres persones i una manada de gossos es barallaven per menjar-se'ls",** relata. García sosté que va existir una ordre directa de Franco per a deixar els cossos a l'aire lliure **"com a escarment"**. Afirmava que ha trobat una ordre militar que en aquell moment no es va fer pública i que les primeres excavacions sobre el terreny ho estan confirmant. **"Voliem saber com van morir els brigadistes, si se'ls havia enterrat o se'ls havia abandonat. De moment sembla que l'escarni es va produir. Ja no només és acabar amb la vida d'una persona, sinó assegurar-te que mai més es poden recuperar les seues restes"**.

Pels pagesos de la comarca no ha sigut mai estrany trobar ossos a poc que remenessen la terra per a plantar vinyes. És el cas de Santiago Bes, propietari de dos les finques on la Generalitat fa les excavacions del Pla de fosses. Als seus terrenys hi ha trinxeres, nius metralladora, ha trobat metralla... i restes humanes. **"Fa quaranta anys vam comprar la finca i quan vam plantar vinya van sortir ossos. Les vam tornar a enterrar per si algú s'interessava",** explica Bes, que està convençut que els ar-

Treballs arqueològics a les fosses de Caseres. / DANI SAINZ

queòlegs trobaran **"de tot"**. Antonio Montserrat, propietari de l'altre tros de terreny on s'està excavant, tenia 10 anys quan van trobar els primers esquelets. **"Estaven 'colgats' per dos pams de terra i els vam deixar allí",** recorda, al mateix temps que es mostra escèptic amb la idea de desenterrar els morts de la guerra civil.

A banda dels cinc cossos que ja s'han trobat a la zona de Mas del Primo, els investigadors esperen trobar-ne encara més a Mas del Cabo. Allà es va produir un xoc entre voluntaris feixistes italians i brigadistes internacionals i, apunta García, **"hi ha una gran acumulació de restes humanes i molt disperses entre elles"**. En canvi, fonts del Departament

han confirmat que a l'altre punt, al barranc de Trufes, no s'han trobat les restes d'un brigadista que segons la informació recollida podia estar allí enterrat.

Cal destacar l'enorme dificultat que suposa trobar, vuitanta anys després, les restes humanes dels combatents de la batalla de l'Algars. Els ossos d'un mateix individu poden trobar-se molt disseminats a causa del vent, la pluja, l'acumulació de sediments o l'acció de la fauna salvatge. A més a més, cal sumar-hi una característica pròpia d'esta zona com és la gran concentració de molins èolics, i que s'han construït per sobre de les antigues línies de defensa de l'Algars, justament on s'abandonaven els caiguts.

IDENTIFICATS El Departament de Justícia va decidir actuar en esta part de la Terra Alta després que García els alertés de l'enorme concentració de restes humanes i que estes, a més, fossen en gran mesura de brigadistes internacionals. **"El seu va ser l'acte solidari més important del segle xx i els hi hem de reconèixer a diari",** va declarar la consellera Ester Capella este dijous durant la visita a les excavacions de Mas del Primo.

En els últims dos anys, el Pla de fosses del govern ha permès obrir 17 fosses a Catalunya i recuperar 290 cossos. D'estos, només se n'han pogut identificar cinc a través de les mostres genètiques que donen els familiars de desapareguts de la guerra civil (un a Castellar del Vallès i quatre al Soleràs). Per este motiu Capella va fer una crida a les persones que sospiten que tenen un familiar desaparegut a la guerra que s'inscrivien al programa i que donen mostres d'ADN. **"Se'ns acaba el temps. Les mostres genètiques més fiables són les dels familiars més directes",** va advertir la consellera, tot refermant el compromís polític del govern de **"posar nom i cognoms a les persones que anem trobant per a enterrar-los dignament"**.